

Oppimiskäsitys ja kielen rakenteet Suomi-koulujen opetussuunnitelmasuosituksessa 2015

Suomi-koulujen opetussuunnitelmasuosituksessa korostuvat oppimisen situationaalisuus ja monimuotoisuus: oppiminen on sidoksissa paitsi opittavaan asiaan, aikaan ja paikkaan myös toimintaan, tunteisiin, aistihavaintoihin, kehollisiin kokemuksiin ja ajatteluun. Suomen kielen rakenteiden oppimisessa korostuvat oppilaan kielitaitotason huomioiminen, tilanteisuus ja funktionaalisuus. Suomen kielen opetuksen tavoitteiksi on suosituksessa kirjattu toiminnallinen kielitaito ja vähitellen kehittyvä rakenteiden ja muotojen hallinta. Erityisesti rakenteiden yhteydessä mainitaan kirjoitetun suomen piirteet ja oikeakielisyys (6–8-vuotiaat), kirjoitetun kielen normit (9–12 vuotiaat; 13–18-vuotiaat) ja asioiden välisten suhteiden ymmärtäminen, virkkeen osien suhteet (lause, lauseke, lauseenvastike), ajan ilmaiseminen ja säännönmukaisuudet (13–18-vuotiaat).

Työtavat Suomi-koulujen opetussuunnitelmasuosituksessa 2015

Opetussuunnitelmasuosituksessa esiin nousevat monipuoliset työtavat ja erityisesti draaman käyttö kaikissa ikäryhmissä. Keskeistä on vuorovaikutustaitojen vahvistaminen toiminnallisesti leikkimällä, liikkumalla, pelaamalla ja draamaharjoituksin.

Toiminnallisuuden ja draaman lähtökohtia

Toiminnallinen opetus –erityisesti draama– tukeutuu kokemuksellisen oppimisen malleihin, joissa oppiminen nähdään prosessina. Oppimisen prosessi muodostuu jaksoista, joissa vaihtelevat kokemukselliset osuudet ja sen pohjalta nouseva keskustelu (ks. esim. Laakso 2004). Toiminnallisessa opetuksessa opetuskokonaisuus koostuu kokemuksellisen oppimisen periaatteiden mukaan kolmesta osasta: lämmittelevästä orientaatio-osasta, käsittelyosasta ja kokonaisuuden päättävästä reflektio-osasta. Selkeä rakenne on tärkeä, koska toiminnallisessa opettamisessa ainakin draamassa, peleissä ja leikeissä liikutaan usein kahdessa maailmassa: todessa ja fiktiossa. Rakenne lisää opetusmenetelmän suunniteltavuutta ja auttaa oppilaita työtapojen oppimisessa (ks . Laakso 2004).

Työpajan ja toiminnallisen opetuskokonaisuuden eteneminen

Työpaja noudattaa toiminnallisen opetuskokonaisuuden rakennetta: ensin lämmitellään kehoa ja mieltä orientoidutaan toimimaan yhdessä tässä ja nyt. Usein lämmittelyyn valittu leikki tai vaikkapa luottamusharjoitus liittyy jo käsiteltävään aiheeseen. Toiseksi siirrytään käsittelyosaan, jossa erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla pysähdytään tarkastelemaan käsiteltävää asiaa eri näkökulmista. Tarkasteltava asia ja ryhmä vaikuttavat aina siihen, millaisia eri työtapoja prosessin aikana käytetään ja mihin prosessissa pyritään. Viimeisenä tulevassa reflektio-osassa prosessi ja oppiminen puretaan. Purku voidaan tehdä esimerkiksi keskustelemalla opitusta, koetusta tai nähdystä.

Yhdyssanat

1. Lämmittely

Yhdyssanapantomii

Tarvikkeet: Tilaa liikkua

1. Jaetaan osallistujat 3 – 4 hengen ryhmiin.
2. Ryhmiä pyydetään miettimään ja harjoittelemaan 3 yhdyssanaa muille näyteltäväksi (joko pantomiimina tai still-kuvana). Aihealueet eri ryhmille: suomalaiset urheilulajit, suomalaiset ruuat, Kalevalan tapahtumat, Suomen historian tapahtumat
3. Ryhmät näyttelevät sanansa muille, muut arvaavat.
4. Oikeat vastaukset kirjataan taululle.
5. Lopuksi yritetään yhdistellä sanoja ja sanojen osia. Miten yhdyssanoja voi kasvattaa? Mitä osia yhdyssanoista ei voi poistaa? Miksi? Miten suomen kielen yhdyssana ilmaistaan oman asuinalueen kielellä?

2. Työskentely

Muovaile yhdyssana

Tarvikkeet: Muovailuvahaa+ yhdyssanalaput

1. Jaetaan osallistujat ryhmiin ja annetaan kullekin ryhmälle muovailtava yhdyssana.
2. Ryhmät toteuttavat yhdyssanalapun sanan muovailuvahasta.
3. Lopuksi kierretään katsomassa kunkin ryhmän aikaansaannokset ja keskustellaan niistä: Mikä on sanan tärkein (perus)osa? Miksi? Voisiko sanaan lisätä osia? Mihin?
4. Ryhmät voivat keksiä ja muotoilla myös oman yhdyssanan muovailuvahasta. Muut arvaavat, mikä yhdyssana on kyseessä.

Muovailtavat yhdyssanat

pitkänokkamuurahaiskarhuansa
punavatsakaliforniansalamanterivoileipäkakku
ylierikoisapulaisvaravaurioraivauspäällikkö
valkovatsasuomuhäntäoravapaisti
valtameripusukalapuikkoateria
lohikäärmeluutaikasauvasekoitin

Piirrä tämä!

Tarvikkeet: Paperia+kyniä+ lista piirrettävistä sanoista

1. Osallistujat jaetaan pareihin.
2. Molemmat piirtävät näkemyksensä sanoista, joista toinen on kirjoitettu erikseen, toinen yhteen. Kuvien alle kirjoitetaan kuvaa havainnollistava kuvateksti.
3. Kuvat esitellään parille.
4. Jos oppijat ovat taitavia, voidaan tehtävää vaikeuttaa: toinen parista keksii kolme samantapaista sanaa (toinen yhdyssana, toinen ei) piirrettäväksi.
5. Pari piirtää sanat.
6. Pari tarkastelee yhdessä piirroksia ja pohtii, miten piirroksista näkee, mikä on yhdyssana ja mikä ei.

Piirrettävät sanat:

äidin kieli ----äidinkieli

iso isä ----isoisä

isän maa----isänmaa

karu selli ----karuselli

kevyt maito ---- kevytmaito

villi eläin ----villieläin

3. Lopetus

Kiertokävely/loppukeskustelu. Katsotaan piirrokset ja muovailut sekä muistellaan mieleen pantomiimit. Keskustellaan, miten työskentely sujui ja mitä yhdyssanoista opittiin tehtävien perusteella. Millainen kokemus yhdyssanojen opiskelusta jäi?

Lauseenjäsenet

1. Lämmittely

Evoluutio

(kaikki lauseenjäsenet, kielen rakenteet)

Tarvikkeet: Tilaa liikkua, taulu tai muu vastaava, esim. dokumenttikamera

Adverbiaali: uintiliikkeitä käsillä, kimeä aikaa, paikkaa, tapaa - ääntely

Predikatiivi: kolme sormeaa ojennettuna eteen hokema mikä, kenen, millainen

Objekti: kädet läpsyttävät lanteilla, ääni minua, minun, minut

Subjekti: taotaan nyrkillä rintaa, ääni hu, hu, teen teen

Predikaatti: kädet kruununa pään päällä, hokema "Olen kuningas!"

Huom! Liikkeet on hyvä harjoitella läpi ennen leikkimistä ja laittaa kunkin lauseenjäseneen äänet ja liikkeet dokumenttikameralta näkyviin.

1. Ohjaaja selittää, että alussa jokainen on adverbiaaliameeba ja liikkuu tilassa hokien. ”aikaa, paikkaa, tapaa”.
2. Kahden ameeban kohdatessa pelataan kivi, paperi, sakset -peli. Voittaja kehittyy eteenpäin, eli alussa voittajasta tulee predikatiivi ja häviäjä jatkaa adverbiaalina.
3. Jatketaan niin, että aina samantasoisten kohdatessa pelataan kivi, paperi, sakset –peli.
4. Predikaatiksi asti kehittynyt pääsee pelistä pois ja saa istua omalle paikalleen seuraamaan muita.
5. Lopuksi keskustellaan: Miksi predikaatti on lauseenjäsenevoluution huipulla? Miksi subjekti on toisena? Mistä johtuu, että adverbiaali on alimpana lauseenjäsenevoluutiossa? Jne.

2. Työskentely

Merkitysbingo

Kirjoita verbit valitsemissi ruutuihin. (Yhteen laatikkoon tulee aina yksi verbi.)

LÖNTYSTÄÄ

HIIPÄ

RAAHUSTAA

KIPITTÄÄ

KATSOA

TIHRUSTAA

TUIJOTTAA

KURKKIA

NAURAA

TIRSKUA

HOHOTTAA

--	--	--	--

HIHITTÄÄ

RÄÄKYÄ	VINKUA	INISTÄ	HYMISTÄ

Lauseeksi järjesty 1!
(kaikki lauseenjäsenet)

Tarvikkeet: A3-kokoisia lappuja, joihin on kirjoitettu lauseenjäseniksi sopivia sanoja, joista syntyy lause .

1. Ohjaaja jakaa osallistujat kuuden hengen ryhmiin ja jakaa jokaiselle ryhmäläiselle lapun, jossa on sana. Lappua ei saa kääntää ennen kuin ohjaaja antaa luvan.
2. Ohjaaja kehottaa ryhmäläisiä järjestymään riviin lauseeksi mahdollisimman nopeasti.
3. Ensimmäisenä järkevän lauseen aikaansaanut ryhmä voittaa.
4. Tarkastellaan yhdessä voittajaryhmän lausetta. Mitä sanaa ilman lausetta ei saa järjestetyksi (kokeillaan poistamalla eri sanoja lauserivistä)? Mitkä sanat on pakko laittaa peräkkäin, että saadaan järkävä lause (eli muodostavat lausekkeen, kokeillaan taas)? Voisiko joidenkin sanojen paikkoja vaihtaa ilman, että lauseen sisältö muuttuu (vaihdetaan ja kokeillaan)?

5. Annetaan voittajaryhmälle aplodit.

Lauseita jäsennettäväksi

Väinämöinen on Kalevalan parrakas päähenkilö.

Joukahainen kadehti Väinämöisen laulutaitoa koko nuoruutensa.

Aleksis Kivi julkaisi Seitsemän veljestä vuonna 1870.

Minna Canth omisti lankakaupan Kuopiossa.

Juhani Aholla oli suhde kahteen naiseen.

Jukolan veljekset polttivat oman saunansa kaksi kertaa.

Sofi Oksasen Puhdistus on kansainvälinen menestyskirja.

Lauseeksi järjesty 2!

(kaikki lauseenjäsenet)

Tarvikkeet: Vapaaehtoisia osallistujia, A3 -kokoisia lappuja, joihin on kirjoitettu lauseenjäsenen nimet, valmiiksi kirjoitettuja lauseita, joissa lauseenjäsenet ovat eri järjestyksessä

1. Ohjaaja pyytää vapaaehtoisia eteen ja jakaa heille kyltit ja lauseenjäsenroolit.
2. Ohjaaja kertoo, että vapaaehtoisten on järjestäydyttävä samaan lauseenjäsenjärjestykseen kuin ohjaajan ääneen lukemassa lauseessa. Puhua ei järjestäytymisen aikana saa.
3. Ohjaaja lukee lauseen, vapaaehtoiset järjestäytyvät ja ohjaaja kysyy yleisöltä, onko järjestys heidän mielestään oikein.
4. Jatketaan uudella lauseella.
5. Lopuksi annetaan aplodit vapaaehtoisille.

3. Lopetus

Predikatiivipalaute

Tarvikkeet: liitu- tai tussitaulu, fläppi

1. Ohjaaja kertoo, että harjoituksessa jokainen saa kirjoittaa taululle, millainen työpajan lauseenjäsenitys-osa oli omasta mielestä predikatiivia käyttäen. Predikatiivi kertoo *olla*-verbin välityksellä, mikä, millainen tai kenen jokin on. Esim. Pajan lauseenjäsenitysosa on...Tunnelma oli...

2. Lopuksi keskustellaan taululle kirjatusta asioista.

Harjoituksessa huomio voidaan kiinnittää myös suomen kielen sijataivutukseen ja virkerakenteeseen. Tässä harjoituksessa predikatiivi on nominatiivissa (ja ehkä genetiivissä tai partitiivissakin). Mitä sanoille tapahtuu?

Hetken merkitseminen

Oppijoita pyydetään miettimään, missä kohtaa työskentelyä he oivalsivat tai ymmärsivät jotain tai kokivat jotakin itselle tärkeää. Oppijat voivat mennä seisomaan siihen kohtaan luokkahuonetta, jossa tämä tapahtui. Tätä työtapaa käytetään usein kokoamaan ajatuksia työskentelyjaksosta tai keräämään palautetta seuraavan kokonaisuuden suunnittelua varten.

Lauseenjäsenet

Ks. esim

<http://www.otavanoppimateriaalit.net/verkkopiste/kielioppi/lauseenjasenet.html>

http://opinnot.internetix.fi/fi/muikku2materiaalit/peruskoulu/ai/ai3/4_lauseoppi/04_lauseenjasenet?C:D=hNyt.hKvn&m:selres=hNyt.hKvn

Lähteet:

Einiö, R. – Huhtamäki, A. –Kontio, J. 2016. Ilmassa on! Draamaa ja toimintaa äidinkielen ja kirjallisuuden tunneille. ÄOL, Helsinki.

Laakso, E. 2004. Draamakokemusten äärellä. Draaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Suomi-koulujen opetussuunnitelmasuositus 2015. Opetushallitus.